

بررسی سیر تحول باورهای کلیشه‌ای جنسی با نقش واسطه‌ای تحصیلات در زنان (یک مطالعه فرهنگی بین نسلی)

زهرا زارع^{*۱}

۱- مربی، ارشد روانشناسی عمومی، آموزش و پرورش، مرودشت، فارس، ایران.
zahrazare.psy@gmail.com

تاریخ پذیرش: [۱۴۰۳/۸/۱۲]

تاریخ دریافت: [۱۴۰۳/۳/۲۰]

چکیده

سلامت جنسی حالت و وضعیتی فیزیکی، عاطفی، ذهنی و اجتماعی مرتبط با جنسیت و امور جنسی تعریف می‌شود و صرفاً به معنای نبود بیماری، اختلال و یا ضعف در آن امور نیست. این رفتار همانند سایر رفتارهای انسان متأثر از دانش و نگرش وی نسبت به مسائل جنسیتی و جنسی است. لازمه رفتار جنسی سالم، برخورداری از دانش جنسی صحیح، برخورداری از نگرش مناسب است چراکه افکار، نگرش و ارزش‌های افراد بخشی از مؤلفه‌های مهم رفتار جنسی هستند و منابع مهم مؤثر بر پاسخ‌دهی جنسی محسوب می‌شوند. هدف این پژوهش بررسی سیر تحول باورهای کلیشه‌ای جنسی در طول ۵ دهه گذشته بود و تأثیر تحصیلات بر میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی زنان در طول ۵۰ سال گذشته را مورد مطالعه قرار داد. جامعه آماری تحقیق، شامل ۵ دهه از زنان متأهلی بود که در سال‌های ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در استان فارس ساکن بودند. به روش نمونه‌گیری در دسترس ۵۰۰ نفر از زنان متأهل ساکن فارس به تکمیل پرسشنامه‌های جمعیت‌شناختی و کلیشه‌های جنسی پرداختند. تحلیل داده‌ها از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون، آزمون مانوا و واریانس با استفاده از نرم‌افزار SPSS-26 انجام گرفت. نتایج ضرایب همبستگی پیرسون مشخص کرد، بین باورهای کلیشه‌ای جنسی زنان با تحصیلات رابطه منفی وجود دارد و نتیجه تحلیل رگرسیون به صورت کلی نشان داد، مدل رگرسیون ۲۳ درصد، میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی را تبیین می‌کند و تحصیلات به صورت معناداری قادر به پیش‌بینی میزان باورهای کلیشه‌ای است. در آخر بر اساس نتایج آزمون آماری مانوا مشخص شد، سیر تحول باورهای کلیشه‌ای جنسی در طول ۵۰ سال گذشته نزولی بوده است. با توجه به نتایج پژوهش یک بازاندیشی نسبت به تفکرات و تابوهای جنسی در بین زنان دیده می‌شود. در حالی که سطح تحصیلات و سواد زنان در طی ۵۰ سال گذشته به طور چشمگیری افزایش یافته است اما شاهد افزایش بسیار کم‌دانش جنسی زنان هستیم.

واژگان کلیدی: باورهای کلیشه‌ای جنسی، تحصیلات، زنان.

۱- مقدمه

یکی از بزرگ‌ترین مسائلی که بیش از هر چیز، زندگی فردی و اجتماعی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، تمایلات جنسی^۱ است (هاشمی، خداکریمی، صدیق، علوی مجد، حسن‌زاده، ۱۳۹۱). تمایلات جنسی از دیرباز یکی از بحث‌برانگیزترین نیازهای بشر بوده و در تمام دوره‌های تاریخ، حتی زمانی که فرهنگ و تمدنی به شکل امروزی وجود نداشته، ذهن انسان را به خود مشغول کرده و بر رفتار انسان تأثیر گذاشته است (ظاهری، دولتیان، شریعتی، سیمبار، عبادی، ازغدی، ۲۰۱۶). تمایلات و رابطه جنسی^۲ بخشی جدایی‌ناپذیر از زندگی انسان است و از بدو تولد تا مرگ جزء لاینفک زندگی به حساب می‌آید. رابطه جنسی فرآیندی غریزی است که آموخته نیز می‌شود (Ünal Toprak & Turan, 2021)؛ در نگاه نخست، رابطه جنسی ممکن است برآیند مسائل زیستی و تغییرات فیزیولوژیکی قلمداد گردد؛ اما نگاه ژرف‌بینانه به این بعد از زندگی انسان نشان‌دهنده نقش فرآیند بالقوه، پیچیده و عمیق‌تری به نام جامعه‌پذیری جنسی^۳ است (معصومی، لمیعیان، خلج‌آبادی فراهانی، منتظری، ۱۳۹۲). جامعه‌پذیری جنسی به فرآیندی گفته می‌شود که در طی آن انسان مفاهیم، معانی، باورها، عقاید، ارزش‌ها و سبب‌های مرتبط با دنیای جنسیت و امور جنسی را در بستر فرهنگی-اجتماعی جامعه خود فرامی‌گیرد. به دنبال این فرآیند هویت و نقش جنسیتی و جنسی، نگرش‌ها و باورهای جنسی^۴ تکوین یافته و سرانجام رفتار جنسی^۵ بروز می‌یابد (معصومی، زارعی، آذین، علمی، ۱۳۹۶).

قواعد مذهبی، تعصبات، آداب و سنن تا حدود زیادی بر رفتارهای جنسی افراد حاکم است و این عوامل مانع از شکل‌گیری دیدگاه‌های طبیعی و باز، نسبت به تمایلات جنسی که بخشی از زندگی انسان است، می‌شود (Civil & Yıldız, 2010). افکار، نگرش و ارزش‌های افراد بخش مهمی از مؤلفه‌های رفتار جنسی هستند و منابع مهم و مؤثری بر پاسخ‌دهی جنسی محسوب می‌شوند (زاهدی‌نیا، ۱۳۹۹). انواع معینی از افکار، نگرش‌ها و عقاید در مورد جنبه‌های مختلف رفتار جنسی وجود دارد که ممکن است بر نوع فعالیت جنسی که افراد درگیر آن هستند تأثیر بگذارد و پاسخ جنسی آن‌ها را برحسب میل، برانگیختگی و ارگاسم به شدت تحت تأثیر قرار دهد (دشتستان نژاد، عشقی، افخمی، ۱۳۹۳). افراد برای داشتن رفتار و تجارب جنسی سالم، ایمن و رضایت‌بخش، مستقل از خطر ابتلا به عفونت‌های مقاربتی، حاملگی ناخواسته، اجبار، تبعیض و خشونت، باید دانش کافی و دقیقی از تمایلات جنسی و سلامت جنسی^۶ داشته باشند (معصومی و همکاران، ۲۰۲۱).

در حالی که منابع دسترسی به اطلاعات دقیق و درست در مورد تمایلات جنسی بسیار محدود است، اطلاعات نادرست را تقریباً می‌توان در هر زمان و مکانی از جمله در داستان، فیلم، رسانه، محصولات مستهجن و حتی متخصصان در زمینه‌های مختلف دریافت کرد. از آنجایی که مخاطبان این منابع از طبقات مختلف اجتماعی هستند و محتوا بدون توجه به سن، جنسیت و فرهنگ ارائه می‌شود، می‌تواند بر باورهای جنسی افراد تأثیر بگذارد. رایج‌ترین نوع اطلاعات نادرست در حیطه‌ی کلیشه‌های جنسی^۷ رخ می‌دهد (Kukulu, Gürsoy & Sözer, 2009).

کلیشه‌های جنسی باورهایی در مورد تمایلات جنسی هستند که مردم فکر می‌کنند درست است، اما اغلب اغراق‌آمیز و نادرست هستند و ارزش و اعتبار علمی نیز ندارند (Evcili & Golbasi, 2017). باورهای کلیشه‌ای جنسی، جهانی هستند و مضامین مشابهی را در بر می‌گیرند. عوامل متعددی مانند فرهنگ، مذهب، قومیت و... در ایجاد کلیشه‌های جنسی دخیل هستند، اما مهم‌ترین دلیل پیدایش کلیشه‌های جنسی، پرهیز از گفتگوها یا بحث‌های باز در مورد مسائل جنسی و نبود منابع علمی کافی است (Yılmaz & Karataş, 2018). دانش جنسی و تحصیلات افراد می‌تواند نقش مستقیمی در سلامت جنسی آن‌ها داشته باشد، بنابراین کلیشه‌های جنسی می‌توانند بر سلامت

1 Sexual desires
2 Sex
3 Sexual sociability
4 Sexual attitude
5 Sexual behavior
6 Sexual health
7 Sex myths

جنسی افراد تأثیر منفی بگذارند. باورهای کلیشه‌ای جنسی با تأثیر منفی بر انتظارات افراد در مورد تمایلات جنسی باعث ایجاد احساسات منفی مانند ترس، شکست و بی‌کفایتی در افراد می‌شوند. در نهایت با نگرستن به زمینه‌های فرهنگی موجود درباره رابطه جنسی و به‌خصوص نقش زنان در این رابطه می‌توان گفت زنان با دشواری‌های بیشتری روبرو هستند (دمیرچی، پرزور، اسماعیلی، ۱۳۹۵)؛ زیرا وجود اسطوره‌ها و باورهای منفی در میان زنان درباره تمایلات و روابط جنسی ریشه در فرهنگ و اجتماع دارند؛ در اجتماعات مردسالار چنین باورهای نادرستی در زنان نهادینه شده است، به‌طوری است که زنان قادر نیستند به‌گونه‌ای مناسب تمایلات جنسی مشروع خود را در روابط زناشویی بیان نمایند و دچار خلل در حق جنسی خود می‌شوند (بهرامی، توسلی، ۱۳۹۹). در حالی که زندگی جنسی سالم و رضایت‌بخش یکی از عناصر مهم رفاه و کیفیت زندگی در زنان است.

همواره جوامع، الگوهای فکری و باورهایی را که در طول زمان به بلوغ می‌رسند را به نسل‌های بعدی منتقل می‌کنند؛ به عبارت دیگر، هیچ یک از ما بدون باورهای کلیشه‌ای نیستیم (Serwet, Şahin & Gülay, 2019)؛ بنابراین با توجه به تأثیر مستقیم این باورها و دانش جنسی سلامت جنسی زنان و اهمیت آن‌ها در حفظ و تحکیم بنیان خانواده و همچنین تأثیر آن بر ارتقا سلامت جامعه، در این پژوهش به بررسی سیر تحول باورهای کلیشه‌ای جنسی در طول ۵ دهه گذشته تا به حال و تأثیر تحصیلات بر آن پرداختیم.

۲- مرور مبانی نظری و پیشینه

رفتار جنسی یکی از ابعاد اساسی زندگی انسان است که نه تنها بر سلامت فردی بلکه بر سلامت اجتماعی و پایداری نهاد خانواده نیز تأثیرگذار است. مطالعات مختلف نشان داده‌اند که نگرش‌ها و دانش جنسی افراد تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی و آموزشی قرار دارد و در طول زمان دستخوش تغییر می‌شود (معصومی و همکاران، ۲۰۱۸).

مطالعات مروری انجام‌شده در ایران و سایر کشورها نشان داده‌اند که پژوهش‌های مرتبط با رفتار جنسی عمدتاً در سه حوزه زیست‌پزشکی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی دسته‌بندی می‌شوند. به‌عنوان مثال، در پژوهشی که بر تحلیل مقالات منتشرشده در بازه زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۵ متمرکز بوده، مشخص شد که بیشتر مطالعات در ایران بر ابعاد زیست‌پزشکی (۴۸۱ مقاله) و روان‌شناختی (۳۴۷ مقاله) تمرکز داشته‌اند، در حالی که تعداد محدودی از پژوهش‌ها (۱۲۳ مقاله) به جنبه‌های جامعه‌شناختی رفتار جنسی پرداخته‌اند. این موضوع نشان‌دهنده خلأ پژوهشی در بررسی ابعاد فرهنگی و اجتماعی رفتار جنسی است.

مطالعات متعددی نشان داده‌اند که افزایش سطح تحصیلات می‌تواند در تغییر نگرش‌های کلیشه‌ای مرتبط با جنسیت و رفتار جنسی مؤثر باشد. به‌عنوان مثال، پژوهش‌ها نشان داد که در پنج دهه‌ی اخیر، باورهای کلیشه‌ای جنسی در میان زنان روندی کاهشی داشته است و تحصیلات یکی از مهم‌ترین متغیرهای پیش‌بینی‌کننده در کاهش این باورها محسوب می‌شود. نتایج این مطالعه نشان داد که بین تحصیلات و باورهای کلیشه‌ای جنسی رابطه‌ای منفی وجود دارد و افزایش سطح سواد زنان تأثیر معناداری در بازاندیشی نسبت به تابوهای جنسی داشته است (بهرامی و همکاران، ۲۰۲۰).

۳- روش‌شناسی

طرح پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی بوده که در چارچوب آن، روابط مفروض میان متغیرهای پژوهش بررسی شد. جامعه آماری شامل زنان متأهل دهه‌های ۳۰ تا ۷۰ (از هر دهه، ۱۰۰ نفر) بود که در طول ۶ ماه گذشته، رابطه جنسی داشته‌اند. حجم نمونه به این صورت بود که به ازای هر دهه، ۱۰۰ نفر انتخاب شد، بنابراین ۵۰۰ نفر از زنان متأهل ساکن فارس، به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و سپس پرسشنامه‌ها توسط شرکت‌کنندگان تکمیل شد. ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه‌های جمعیت‌شناختی و کلیشه‌های جنسی^۱ بود.

در پژوهش حاضر برخی از شاخص‌های پرسشنامه کلیشه‌های جنسی توسط پژوهشگر استخراج شد. نخست پس از کسب مجوز از نویسنده مسئول نسخه انگلیسی پرسشنامه تهیه شد. سپس از طریق ترجمه معکوس به فارسی برگردانده شد. نسخه تهیه شده در اختیار ۵ نفر از متخصصین و اساتید روانشناسی و مشاوره جهت بررسی روایی صورتی قرار گرفت. بعد از تأیید روایی صورتی به منظور بررسی روایی محتوایی از متخصصین درخواست شد تا نظر خود را در مورد گویه‌ها مبنی بر اینکه قابل فهم، ضروری و مهم هستند در یک دامنه‌ی ۵ گزینه‌ای مشخص کنند. روایی محتوایی غیر کمی مورد تأیید قرار گرفت، همچنین مقادیر همسانی آلفای کرونباخ و ضریب دومینه سازی برای پرسشنامه به ترتیب معادل ۰/۹۱ و ۰/۸۹ شد. پرسشنامه هنجار شده دارای ۳۹ گویه می‌باشد. طیف نمره‌گذاری پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای است که حداکثر نمره آزمون ۱۹۵ و حداقل نمره آزمون ۳۹ است. در پژوهش حاضر برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و جهت بررسی اهداف و فرضیه‌های پژوهش، از نرم‌افزار SPSS۲۶ استفاده شد. در ابتدا شاخص‌های آماری توصیفی محاسبه شد. در ادامه جهت بررسی رابطه، آزمون ضریب همبستگی پیرسون مورد استفاده قرار گرفت ($p < 0/05$).

۴- یافته‌ها

از میان ۶۰۰ پرسشنامه‌ی توزیع شده، ۹۹ نفر به صورت آنلاین و ۵۰۱ نفر به صورت مداد-کاغذی به پرسشنامه‌ها جواب دادند؛ از میان ۶۰۰ پرسشنامه‌ی توزیع شده، ۱۶۳ پرسشنامه بنا به دلایلی نظیر ناقص پاسخ دادن، پاسخ‌های تصادفی و عدم همکاری صحیح، قابل استفاده نبود و حذف گردید؛ در نهایت جامعه آماری پژوهش شامل ۴۳۳ نفر است که میانگین رده سنی آنان ۴۲/۱۶ سال بود و میانگین سن ازدواج ۲۰/۴۷ بود (جدول ۱).

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی

تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
سن	۲۱	۷۰	۴۲/۱۶	۱۳/۰۴
سن ازدواج	۱۱	۴۲	۲۰/۴۷	۴/۹

سطح تحصیلات ۶۴/۱ درصد افراد مورد مطالعه در رده بی‌سواد تا دیپلم قرار داشت (جدول ۲).

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد سطح تحصیلات افراد مورد مطالعه

تحصیلات	فراوانی	درصد
زیر سیکل	۹۵	۲۱/۹
سیکل	۶۴	۱۵/۹
دیپلم	۱۱۴	۲۶/۳
فوق دیپلم	۹	۲/۱
لیسانس	۲۶	۶
فوق لیسانس	۸۳	۱۹/۲
دکتری	۲۵	۸/۱
بدون ذکر تحصیلات	۲	۰/۵
کل	۴۳۳	۱۰۰

شاخص باورهای کلیشه‌ای جنسی نشان داد که میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی ۳۳/۶۹ درصد افراد در سطح بسیار پایین و پایین، میزان باورهای ۴۸/۴۹ درصد افراد در سطح متوسط و میزان باورهای کلیشه‌ای ۱۶/۸۵ درصد افراد نیز در سطح بالا و بسیار بالا قرار دارد (جدول ۳).

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی در نمونه مورد مطالعه

میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی	فراوانی	درصد
بسیار پایین	۳۲	۷/۳۹
پایین	۱۱۴	۲۶/۳
متوسط	۲۱۰	۴۸/۴۹
بالا	۶۸	۱۵/۷
بسیار بالا	۵	۱/۱۵

ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین باورهای کلیشه‌ای و تحصیلات رابطه منفی معنادار وجود دارد؛ به این معنا که هرچه قدر میزان تحصیلات در زنان بالاتر باشد، شاهد سطح پایین‌تر باورهای کلیشه‌ای جنسی در زنان خواهیم بود (جدول ۴).

جدول ۴. رابطه بین سطح تحصیلات و متغیر مورد نظر: تحلیل با استفاده از ضریب پیرسون

متغیر	ضریب پیرسون	معناداری	رابطه	تعداد
تحصیلات	-.۰/۴۸۸**	۰/۰۰۰۱	رابطه منفی دارد	۴۲۴

** معناداری کمتر از ۰/۰۱

* معناداری کمتر از ۰/۰۵

در ادامه به منظور تعیین قدرت تحصیلات در پیش‌بینی میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی، از ضریب رگرسیون استفاده شد. با توجه به ضرایب استاندارد و غیراستاندارد عامل تحصیلات به صورت معناداری قادر به پیش‌بینی میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی است ($P < ۰/۰۵$) و مدل رگرسیون در کل ۲۳ درصد، میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی را تبیین می‌کند (جدول ۵).

جدول ۵. تحلیل رگرسیونی تأثیر سطح تحصیلات بر متغیر وابسته: بررسی ضرایب استاندارد و غیر استاندارد

مدل	SS	Df	ms	F	P
رگرسیون	۵۶۵۲۰/۱۳۲	۱	۵۶۵۲۰/۱۳۲	۱۳۱/۷۹۵	۰/۰۰۰۱
باقی‌مانده	۱۸۰۹۷۴/۶۷۴	۴۲۲	۷۵/۲۴۹	-	-
کل	۲۳۷۴۹۴/۸۰۶	۴۲۳	-	-	-
	R	R ²	ARS		
	۰/۴۸۸	۰/۲۳۸	۰/۲۳۶		
	T	ضرایب استاندارد	ضرایب غیر استاندارد		
		BETA	SE	B	
عدد ثابت	۶۱/۵۲۸	-	۲/۱۴۹	۱۳۲/۲۱۹	-
تحصیلات	-۱۱/۴۸۰	-۰/۴۸۸	۰/۶۱۱	-۷/۰۱۴	-

همان‌طور که آزمون تحلیل واریانس تک‌متغیره نشان می‌دهد از لحاظ متغیر باورهای کلیشه‌ای جنسی بین گروه‌ها تفاوت معنادار وجود دارد ($P < ۰/۰۰۱$) (جدول ۶).

جدول ۶. بررسی تأثیر رده سنی بر باورهای کلیشه‌ای جنسی: تحلیل واریانس و شاخص‌های آماری

متغیر وابسته	مجموع مجذورات	DF	میانگین مجذورات	F	P	اتا	توان
رده سنی	۴۱۹۹۲/۳۱۴	۴	۱۰۴۹۸/۰۷۸	۲۱/۷۸۹	۰/۰۰۰۱	۰/۱۶۹	۱
خطا	۲۰۶۲۰۹/۶۸۱	۴۲۸	۴۸۱/۷۹۸	-	-	-	-
کل	۵۴۷۴۷۶۳/۴۲۲	۴۳۳	-	-	-	-	-

همان‌طور که آزمون تحلیل واریانس تک‌متغیره نشان می‌دهد از لحاظ متغیر باورهای کلیشه‌ای جنسی بین دهه ۳۰ با ۴۰، ۵۰، ۶۰، ۷۰ تفاوت معنادار وجود دارد ($P < ۰/۰۰۱$). همچنین آزمون تحلیل واریانس تک‌متغیره نشان می‌دهد از لحاظ متغیر باورهای کلیشه‌ای جنسی بین گروه‌های دهه ۴۰ با ۶۰، ۷۰ تفاوت معنادار وجود دارد ($P < ۰/۰۰۱$) (جدول ۷).

جدول ۷. تجزیه و تحلیل تفاوت‌های میانگین باورهای کلیشه‌ای جنسی بر اساس رده سنی: نتایج آزمون‌های پس‌آزان

رده سنی ۱	رده سنی ۲	میانگین تفاوت‌ها	خطا انحراف معیار	P
متولدین دهه ۳۰	دهه ۴۰	۱۲/۶۶	۳/۷۸۷	۰/۰۰۱
	دهه ۵۰	۲۲/۶۵۶	۳/۷۱۳	۰/۰۰۰۱
	دهه ۶۰	۲۶/۹۴۱	۳/۶۶۴	۰/۰۰۰۱
	دهه ۷۰	۲۹/۸۴۰	۳/۶۶۴	۰/۰۰۰۱
متولدین دهه ۴۰	دهه ۵۰	۹/۹۹	۳/۳۰۴	۰/۰۰۳
	دهه ۶۰	۱۴/۲۷۵	۳/۲۴۹	۰/۰۰۰۱
	دهه ۷۰	۱۷/۱۷۴	۳/۲۴۹	۰/۰۰۰۱
متولدین دهه ۵۰	دهه ۶۰	۴/۲۸۵	۳/۱۶۲	۰/۱۷۶
	دهه ۷۰	۷/۱۸۴	۳/۱۶۲	۰/۰۲۴
متولدین دهه ۶۰	دهه ۷۰	۲/۸۹۹	۳/۱۰۴	۰/۳۵۱

۵- بحث و نتیجه‌گیری

رویکرد زیستی- روانی- اجتماعی معتقد است که تفاوت‌های زیستی بنیادی به تفاوت‌های فرهنگ محور و اجتماعی بیشتر منتهی می‌شوند. این نظریه تصدیق می‌کند که عوامل زیستی و فرهنگی بر رفتار جنسی تأثیر دارند. در فرهنگ ایرانی، پسران در رابطه با مسائل جنسی، شامل آموزش‌ها، بازخوردها و رفتارها و تجربه‌های جنسی آزادتر هستند، در حالی که دختران در رابطه با همین مسائل با محدودیت‌های بیشتری مواجه هستند. وقتی کنجکاوای ها و تلاش دختران برای افزایش آگاهی و کسب اطلاعات جنسی با تابو و ممنوعیت همراه می‌شود (بشارت، رنجبر کلاگری، ۱۳۹۲)، بسیار طبیعی است که شاهد قرارگیری میزان دانش جنسی ۷۷ درصد نمونه آماری این پژوهش در سطح متوسط و پایین باشیم. این‌گونه به نظر می‌رسد، زنانی که از سطح پایینی از دانش جنسی برخوردار هستند، درک بسیار کمی نسبت به رضایت جنسی داشته باشند.

طیف گسترده و متنوعی از قوانین و محدودیت‌ها در مورد رابطه جنسی و چگونگی عملکردی جنسی برای زنان وجود دارد که اغلب رفتار جنسی زنان را به شدت محدود می‌کند. این قوانین به صورت باورهای کلیشه‌ای درآمده‌اند و نسل به نسل در حال انتقال است، به حدی که رابطه و عملکرد جنسی در میان زنان به یک تابو تبدیل شده است. در واقع همراه با واژه‌ی تابو، نوعی مفهوم منع همراه است. اساساً تابو در ممنوعیت‌ها تجلی پیدا می‌کند. همان‌گونه که فروید می‌گوید: ممنوعیت‌های تابویی بر هیچ استدلالی استوار نیستند. تابوهای جنسی نیز مانند بسیاری از تابوهای دیگر، از هیچ دلیل عقلی سرچشمه نمی‌گیرد. به همین دلیل نحوه‌ی بروز تابوها به دلیل تنوع در

بافت‌های مذهبی، فرهنگی و اجتماعی دارای چندین بیان است (MacLean, Hearle & Ruwanpura, 2020)؛ که بر اساس دین، فرهنگ، قومیت و اعتقادات دیرینه هدایت می‌شود (Kumar & Srivastava, 2011)؛ و زنان را طوری تربیت می‌کند تا به‌صراحت در مورد رابطه جنسی صحبت نکنند. هم‌زمان با عدم امکان صحبت آشکار در مورد رابطه و عملکردی جنسی، تابوهای مرتبط با آن مکانیزمی را تقویت می‌کنند که مانعی برای داشتن یک پایگاه اطلاعاتی دقیق در مورد عملکرد جنسی می‌شود و دانش زنان را در این باره به خطر می‌اندازد؛ این مسئله منتهی به تداوم باورهای کلیشه‌ای جنسی در زنان می‌شود و زنان ناخواسته و ناآگاهانه با این باورها رشد می‌کنند، آنان را می‌پذیرند و در زندگی جنسی خود جاری می‌سازند. به طوری که همیشه احساس شرم و حتی گناه نسبت به مسائل جنسی، سراسر وجود آنان را فرا می‌گیرد و آنان را به سمت انفعال و فرمان‌برداری در حین رابطه جنسی می‌کشاند.

همان‌طور که در این پژوهش بر اساس آزمون ضریب پیرسون مشخص شد که باورهای کلیشه‌ای جنسی با تحصیلات رابطه منفی معنادار دارد؛ به عبارت دیگر می‌توان گفت با حرکت به سمت دهه ۷۰ و افزایش تحصیلات، میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی کاهش می‌یابد. در ادامه، نتایج رگرسیون نشان داد، تحصیلات ۲۳ درصد سطح باورهای کلیشه‌ای جنسی را تبیین می‌کند. باورهای کلیشه‌ای و تابویی جنسی در بین زنان دهه ۳۰ تا ۷۰ سیری نزولی داشته و باورهای کلیشه‌ای کاهش پیدا کرده است و هر چقدر به سمت دهه ۷۰ حرکت می‌کنیم، زنان باورهای کلیشه‌ای و تابویی کمتری پیرامون مسائل جنسی دارند. در جامعه مدرن، بازاندیشی دربرگیرنده این واقعیت است که عملکردهای اجتماعی، پیوسته بازسنجی می‌شوند و در پرتو اطلاعات تازه درباره‌ی خود آن‌ها، اصلاح و پیوسته دگرگون می‌شوند و تنها در عصر مدرنیته است که تجدیدنظر در عرف در همه‌ی جنبه‌های زندگی انسان صورت می‌گیرد (فرهمند، جواهرچیان، هانفی‌راد، ۱۳۹۳).

با بررسی سیر تحول باورهای کلیشه‌ای جنسی زنان و تأثیر تحصیلات بر آن در طی ۵ دهه گذشته، یک بازاندیشی نسبت به تفکرات و تابوهای جنسی دیده می‌شود؛ اما با توجه به فرهنگ جهانی تفاوت فاحشی میان سطح دانش جنسی و میزان باورهای کلیشه‌ای جنسی زنان در ایران (استان فارس) با میانگین جهانی وجود دارد که دلایل آن را می‌توان چند فرهنگی بودن جامعه ایرانی، کمبود منابع صحیح آموزش جنسی، کمبود اطلاعات خانواده‌ها در تربیت درست جنسی فرزندان و ممنوع بودن صحبت پیرامون مسائل جنسی در کانون خانواده دانست.

همچنین علیرغم وجود رسانه‌های مختلف و منابع آموزشی صحیح و در دسترس، با توجه به میانگین افزایش دانش جنسی در ۵ دهه گذشته، شاهد افزایش بسیار کم دانش جنسی زنان هستیم زیرا درصد زیادی از زنان (۳۴/۹) هیچ منبعی برای کسب اطلاعات در اختیار ندارند و با هیچ‌کس پیرامون مسائل جنسی صحبت نمی‌کنند (۳۵/۳)، در حالی که سطح تحصیلات و سواد زنان در طی ۵۰ سال گذشته به طور چشمگیری افزایش یافته است اما شاهد رشد کمی در سطح سواد و دانش جنسی آنان هستیم.

نتایج نشان داد که با گذر و حرکت از دهه ۳۰ به سمت دهه ۷۰، سن ازدواج، سطح تحصیلات، سطح تحصیلات پدر و مادر و حتی اشتغال به کار در زنان افزایش داشته است و در کنار این موارد میزان باروری و فرزندآوری رو به کاهش قرار گرفته است؛ که تمامی این موارد منجر به تغییر جایگاه زنان در خانواده و به طبع در جامعه شده است. زنان در تلاش هستند تا جایگاه واقعی خودشان را در زمینه‌های مختلف پیدا کنند. آنان از دیرباز با ممنوعیت‌هایی دست و پنجه نرم می‌کرده‌اند که ناشی از مردسالاری‌ها، آداب و رسوم و فرهنگ هر جامعه بوده است. رفتار جنسی یکی از مسائلی است که تمامی انسان‌ها آن را تجربه می‌کنند و به صورت غریزی آن را انجام می‌دهند؛ اما زنان در برخورد با رفتار جنسی همیشه با ممنوعیت‌هایی روبرو بوده‌اند که در گذر زمان به قانون نانوشته و تابو تبدیل شده است. قوانین نانوشته‌ای مثل زنان نباید شروع کننده رابطه جنسی باشند، نباید در مورد رابطه جنسی صحبت کنند، باید حین رابطه جنسی ساکت باشند، در زمان رابطه جنسی باید منفعل و فرمان‌بردار همسر یا پارتنرشان باشند و.....

بنابراین زنان همیشه پیرو باورهای کلیشه‌ای و ناکارآمد نسل‌های پیشین خودشان بوده‌اند و کمتر ممکن است به درستی یا نادرستی این باورها فکر کنند و درصدد کسب اطلاعات برآیند؛ زیرا همان باورهای پیشین، آن‌ها را از صحبت یا پرسش پیرامون مسائل جنسی منع کرده است چراکه هرگونه صحبت پیرامون این مسائل خجالت‌آور یا مایه شرمندگی است؛ بنابراین تبدیل رفتار جنسی به موضوعی

شرم‌آور منجر شده تا زنان منابع صحیحی برای دریافت اطلاعات جنسی در دسترسشان نباشد. پس خیلی دور از ذهن نیست در این جامعه‌ی مدرن شاهد زنانی باشیم که با سطح تحصیلات بالا، رفتار و رابطه جنسی‌شان را با باورهای نسل‌های پیشین خود مدیریت کنند و دانشی در مورد حقوق جنسی خود، خواسته‌ها و تمایلات جنسی‌شان نداشته باشند؛ بنابراین، این زنان هر شکلی از رابطه جنسی را رضایت‌بخش تلقی می‌کنند و درکی از رفاه جنسی و رابطه جنسی رضایت‌بخش ندارند. زنان به مرحله‌ای می‌رسند که دیدگاهشان از رابطه جنسی، صرفاً رابطه‌ای یک‌طرفه برای کسب لذت همسرانشان است و آن‌ها تنها وسیله‌ای برای رفع نیاز جنسی همسرانشان هستند. پس عملکرد جنسی در نبود دانش شخصی و سلامت جنسی خدشه‌دار خواهد شد و زنان دچار اختلال و بدعملکردی خواهند شد. در آخر باید گفت بهترین راه برای قطع کردن این زنجیره‌ی آسیب‌زا، ایجاد زمینه‌هایی مناسب برای آموزش و ارائه اطلاعات صحیح جنسی متناسب با موازین و فرهنگ جامعه در سنین کودکی است تا از ادامه‌دار شدن باورهای کلیشه‌ای ناکارآمد جلوگیری کنیم؛ دختران و زنان را با حقوق جنسی‌شان آشنا کنیم تا به درک صحیحی از دانش شخصی و سلامت جنسی برسند و بتوانند عملکرد جنسی مطلوب و رابطه جنسی رضایت‌بخشی داشته باشند تا به طبع کانون خانواده گرم‌تر و روابط زوجین مستحکم‌تر گردد.

۶- منابع

- ۱- بشارت، محمدعلی؛ و رنجبر کلاگری، الهه (۲۰۱۳). ساخت و اعتباریابی مقیاس دانش و نگرش جنسی. *روانشناسی معاصر. دوفصلنامه انجمن روانشناسی ایران*، ۸(۱)، ۲۱-۳۲.
- ۲- بهرامی، لیلا؛ و توسلی، افسانه (۲۰۲۰). مطالعه کیفی تابوها در نارضایتی جنسی زنان متقاضی طلاق. *پژوهش‌نامه زنان*، ۱۱(۳۳)، ۶۹-۹۰. doi:10.30465/ws.2020.5253
- ۳- دشتستان نژاد، آمنه؛ عشقی، روناک؛ و افخمی، ایمانه (۲۰۱۵). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های جنسی بر باورهای ناکارآمد جنسی زوجین در شرف ازدواج شهر اصفهان، ۴(۲)، ۱۴-۲۲.
- ۴- زاهدی نیا، حمیدرضا (۱۳۹۹). سهم دانش و نگرش جنسی در پیش‌بینی میزان صمیمیت و رضایت جنسی زوجین. *مجله اصول بهداشت روانی*، ۲۲(۴)، ۲۳۹-۲۴۵.
- ۵- صدری دمیرچی، اسماعیل، پرزور، پرویز؛ و اسماعیلی قاضی‌ولونی، فریبا (۲۰۱۷). تأثیر آموزش مهارت‌های جنسی بر دانش و نگرش جنسی زنان متأهل. *مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۶(۱)، ۱-۱۵.
- ۶- فرهمند، مهناز؛ جواهرچیان، ندا؛ و هاتفی‌راد، لیلا (۲۰۱۴). جهانی شدن فرهنگ و بازاندیشی تعاملات جنسی (مورد مطالعه، جوانان شهر یزد). *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۵(۱۴)، ۱۷۵-۲۰۴.
- ۷- معصومی، راضیه؛ زارعی، فاطمه؛ آذین، سیدعلی؛ و علمی، سپیده (۲۰۱۸). روند پژوهش رفتار جنسی در ایران: مروری بر متون، ۱۷(۱)، ۲۱-۳۲.
- ۸- معصومی، راضیه؛ لمیعیان می، نور؛ خلیج‌آبادی فراهانی، فریده؛ و منتظری، علی (۲۰۱۳). درک زنان از جامعه‌پذیری جنسی در ایران: یک مطالعه کیفی، ۲(۳)، ۲۲۱-۲۳۳.
- ۹- هاشمی، سمیه؛ خداکریمی، ناهید؛ صدیق، صدیقه؛ علوی مجد، حمید؛ و حسن‌زاده، سید مهدی (۲۰۱۲). بررسی الگوی رفتارهای جنسی در زنان متأهل. *پایش*، ۱۱(۴)، ۵۵۵-۵۵۹. doi:20.1001.1.16807626.1391.11.4.17.5
- 10- Civil, B., & Yıldız, H. (2010). Erkek öğrencilerin cinsel deneyimleri ve toplumdaki cinsel tabulara yönelik görüşleri.
- 11- Evcili, F., & Golbasi, Z. (2017). Sexual myths and sexual health knowledge levels of Turkish university students. *Sexuality & Culture*, 21, 976-990. doi:10.1007/s12119-017-9436-8
- 12- Kukulcu, K., Gürsoy, E., & Sözer, G. A. (2009). Turkish university students' beliefs in sexual myths. *Sexuality and Disability*, 27, 49-59. doi:10.1007/s11195-009-9108-1
- 13- Kumar, A., & Srivastava, K. (2011). Cultural and social practices regarding menstruation among adolescent girls. *Social work in public health*, 26(6), 594-604

- 14-MacLean, K., Hearle, C., & Ruwanpura, K. N. (2020, January). Stigma of staining? Negotiating menstrual taboos amongst young women in Kenya. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 78, p. 102290). Pergamon.
- 15- Servet, A. K. E. R., Şahin, M. K., & Gülay, O. Ğ. U. Z. (2019). Sexual myth beliefs and associated factors in university students. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 13(4), 472-480.
- 16- Ünal Toprak, F., & Turan, Z. (2021). The effect of sexual health courses on the level of nursing students' sexual/reproductive health knowledge and sexual myths beliefs in Turkey: A pretest-posttest control group design. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(2), 667-674.
- 17- Yılmaz, M., & Karataş, B. (2018). Opinions of student nurses on sexual myths; a phenomenological study. *Sexuality and Disability*, 36, 277-289.
- 18- Zaheri, F., Dolatian, M., Shariati, M., Simbar, M., Ebadi, A., & Azghadi, S. B. H. (2016). Effective factors in marital satisfaction in perspective of Iranian women and men: A systematic review. *Electronic physician*, 8(12), 3369.

Examining the Evolution of Gender Stereotypical Beliefs with the Mediating Role of Education in Women: A Cross-Generational Cultural Study

Zahra Zare^{1*}

1- Instructor, M.A. in General Psychology, Education Department, Marvdasht, Fars, Iran.
zahrazare.psy@gmail.com

Abstract

Sexual health is defined as a physical, emotional, mental, and social state related to sexuality and sexual matters, and it is not merely the absence of disease, disorder, or dysfunction. Like other human behaviors, sexual behavior is influenced by an individual's knowledge and attitude toward gender and sexual issues. A prerequisite for healthy sexual behavior is having accurate sexual knowledge and an appropriate attitude, as thoughts, attitudes, and values constitute essential components of sexual behavior and serve as key factors affecting sexual responses. This study aimed to examine the evolution of gender stereotypical beliefs over the past five decades and investigate the impact of education on the level of such beliefs among women over the last 50 years. The statistical population consisted of five generations of married women residing in Fars Province between 2021 and 2022. Using convenience sampling, 500 married women from Fars participated by completing demographic and gender stereotype questionnaires. Data analysis was conducted using Pearson correlation, regression analysis, MANOVA, and ANOVA in SPSS-26. The Pearson correlation coefficient results indicated a negative relationship between women's gender stereotypical beliefs and education. The regression analysis showed that the regression model explained 23% of the variance in gender stereotypical beliefs, with education being a significant predictor. Additionally, MANOVA results demonstrated a downward trend in gender stereotypical beliefs over the past 50 years. The findings suggest a shift in women's perspectives and attitudes toward gender-related taboos. While women's education levels have significantly increased over the past five decades, their sexual knowledge has shown only a minimal rise.

Keywords: Gender Stereotypical Beliefs, Education, Women.

This Journal is an open access Journal Licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License

(CC BY 4.0)